

В. Г. Панченко,

к. і. н., директор "Агентства розвитку Дніпра"

Н. В. Резнікова,

д. е. н., доцент, професор кафедри світового господарства

та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ: ВІД ВИТОКІВ ДО НОВИХ ВАРІАЦІЙ ЕКОНОМІЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ

V. Panchenko,

PhD, The Director of Dnipro Development Agency

N. Reznikova,

Doctor of Economics, Professor at the Chair of World Economy and International Economic Relations

of Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE POLICY OF ECONOMIC NATIONALISM: FROM ORIGINS TO NEW VERSIONS OF ECONOMIC PATRIOTISM

У статті досліджуються методологічні засади економічного націоналізму та економічного патріотизму. Встановлюється зв'язок між економічним націоналізмом та економічним патріотизмом. Проведений аналіз змістового наповнення понять "економічного націоналізму" та "економічного патріотизму" за багатьма класифікаційними ознаками дозволяє констатувати високий потенціал солідаризації цих категорій.

Methodological principles of economic nationalism and economic patriotism are studied in the article. The relationship between economic nationalism and economic patriotism is established. The analysis of essential meaning of the concepts of "economic nationalism" and "economic patriotism" by many classification criteria enables to argue that these categories have high potential of solidarity.

Ключові слова: економічний націоналізм, економічний патріотизм, неопротекціонізм, економічний розвиток.

Key words: economic nationalism, economic patriotism, neo-protectionism, economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економічний інтервенціонізм ніколи повністю не зникав, навіть у країнах, які непохитно підтримували лібералізацію ринків. У 2005 р. Домінік де Вільпен, тодішній французький прем'єр-міністр, назвав право національних урядів на відстоювання власних інтересів на інтегрованих ринках економічним патріотизмом. Беручи своє походження від лістівського економічного націоналізму, економічний патріотизм передбачає, що економічний вибір повинен базуватися на інтересах кожної окремої країни. Відновлення уваги до даного поняття в лексиконі політичних еліт ще до "Великої рецесії" 2008 року показує глибинні і очевидні протиріччя між завданнями, що постають в процесі дедалі сильнішої інтеграції міжнародних ринків, та обмеженими політичними можливостями локальних урядів пропонувати шляхи їхнього розв'язання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Для Т. Неріна детермінуючим фактором для актуалізації економічного націоналізму є нерівномірний розвиток. Говорячи про останній, автор наближається до структуралістської інтерпретації "залежності" як недостатності "справжньої" незалежності від впливу інших країн, зумовлену низкою внутрішніх і зовнішніх причин. Націоналізм для Е. Геллнера є суто явищем індустріальної епохи, яка уможливила забезпечення вихідних умов для становлення нації. Поштовхом до сповідування ідео-

логії економічного націоналізму, за Т. Неріном, є стимул розірвати зачароване коло залежностей, що призводять до нерівномірного розвитку капіталізму. В підході, запропонованому Р. Райхом, обґрунтовується, чому прив'язка до власне національної ознаки не є актуальною на сучасному етапі глобалізації. Більше того, в своїй фундаментальній праці "Робота нації" він немов відсторонюється від концепції економічного націоналізму, інтерпретуючи її як застарілу та неадаптивну до вжитку та ставлячи під сумнів використання протекціоністських інструментів. Б. Кліфт та К. Вол розглядають економічний націоналізм крізь призму економічного патріотизму шляхом адаптації компромісних підходів до винайдення консенсусу між абстрактними глобальними економічними цілями та політичними зобов'язаннями урядів на кожній конкретній території. А. Грінфельд вважає, що націоналізм створив передумови для зростання економіки, змусив уряди конкурувати з метою зростання добробуту власної нації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Економічний націоналізм невинувато тривалий час залишався поза дослідницьким ракурсом науковців, помилково асоціюючись виключно з адаптацією протекціоністської політики або, ще радикальніше — з політикою, спрямованою до закриття економіки і рухом у бік побудови її автаркічної моделі. Дослідження теоретико-методологічних засад економічного націоналізму дозволить вибудувати таку його аналітичну концепцію, яка виправдає актуальність його застосування через

визначення її (концепції) новітніх атрибутивних ознак і в такий спосіб стане приводом до ренесансу економічного націоналізму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Водночас, намагаючись осучаснити "економічний націоналізм", ми наражаємось на небезпеку нехтування націоналістичним змістом ідеології. Більше того, описуючи відповідну йому економічну політику та екстраполюючи її на XXI століття, ми припускаємо допустимість розгляду ліберальної її версії в контексті націоналістичної парадигми. Такий підхід, на перший погляд, міг би здатись контроверсійним. Водночас в історії економічної думки є чимало прикладів, які наочно доводять, що економічні націоналісти, які підпадали під це визначення згідно лістівської інтерпретації, часто-густо сповідували альтернативні йому переконання. Зокрема непохитна позиція Ф. Ліста щодо захисту нових галузей промисловості являє лише один, щонайменше, з чотирьох окремих стовпів економічних націоналістичних рекомендацій XIX — початку XX століть. Два інших — особливості адаптації макроекономічної політики та реалізації автаркічно орієнтованої моделі економіки — наражаються на відверті дискусії на ліберальному тлі глобалізації, в той час як четвертий стовп економічного патріотизму як ліберальної версії економічного націоналізму фактично врівноважив ліберальну риторику вільної торгівлі та державного втручання.

Сучасники стверджують, що, мовляв, економічний націоналізм є застарілою ідеологією в епоху глобалізації і триумфу ліберальної економічної політики. Але це твердження, як правило, передбачає, що ідеологія "старої версії" економічного націоналізму не вписується повною мірою в неоліберальну програму політики через невизнання нею права реалізації чотирьох свобод руху товарів, послуг, робочої сили та знань, намагаючись затиснути їх національними кордонами країн. Такий підхід вкотре підтверджує, що "нова версія" економічного націоналізму вимушена виходити за межі його націоналістичного змісту по мірі того, як держава розчиняється в глобальних, регіональних й транснаціональних проектах.

Новий економічний націоналізм середини XX століття має кілька витоків: один з них є, очевидно, меркантилізмом, другий — вченням про "національну ізоляцію", яка, якщо залишити осторонь ідеї Аристотеля, починалася ще з Іоганна Готліба Фіхте. Меркантилістська традиція включає в себе деякі елементи, які важко знову віднайти в первинному вигляді у сучасному світі (наприклад, колоніалізм), втім, регулювання платіжних балансів і прагнення до повної зайнятості є даністю дня сьогодення [5].

Економічний націоналізм був породженням свого часу, забезпечуючи держави, що адаптували його на практиці, дієвим інструментарієм досягнення економічного росту і, що найголовніше, посилення економічної позиції в світі. Маючи в своїй основі ідеологічне підґрунтя, економічний націоналізм характеризувався експансійною домінантою, що визначала засоби досягнення поставлених цілей. Помилково розглядаючись рядом дослідників як найвища форма протекціонізму здебільшого через переважання тарифних інструментів регулювання зовнішньої торгівлі, він не обмежувався впливом на останню, але ставав основою стратегій розвитку, спрямованих на досягнення економічної безпеки. Ліберальне тло глобалізації не стільки деформувало існуючий потенціал впливу та особливості реалізації економічного націоналізму, скільки визначило поступову трансформацію його змістовних форм.

Рух у бік інтеграційної взаємодії як на глобальному, так і на регіональному рівнях, що супроводжувався лібералізацією потоків товарів, капіталу, робочої сили та виникненням нових форм міжкраїнової кооперації; зростаючий попит на координаційну політику урядів та тиск регуляторного каркасу наднаціональних інституцій

актуалізував пошук альтернативних економічному націоналізму версій державного самоствердження.

У світі, що характеризується широкою мережею режимів економічного управління, політики стикаються, за влучним висловом К. Крауча, з "парадоксом неоліберальної демократії" (цитата за [4]). Їхнє (політиків) завдання як національних лідерів полягає у забезпеченні реалізації політико-економічних інтересів власних громадян в умовах складної економічної, правової та регуляторної взаємозалежності, коли левова частка управління економічними процесами вже не перебуває виключно під їхнім контролем. Саме це актуалізує пошук альтернативних стратегій економічної політики.

Б. Кліфт та К. Вол розглядають економічний патріотизм крізь призму пошуку компромісних підходів до винайдення консенсусу між абстрактними глобальними економічними цілями та політичними зобов'язаннями урядів на кожній конкретній території [6]. Це дозволяє визначити економічний патріотизм як такий, що діє на користь соціальних груп, компаній та секторів, які, на переконання локальних політиків, підпадають під визначення так званих "інсайдерів" на основі їх територіальної приналежності (у США цей підхід репрезентує гасло "Купуй Американське", у Великій Британії — "Британські робочі місця — британцям; у Німеччині "Німецьким інвесторам — пріоритет").

Економічний патріотизм набуває форм економічної парціальності: існує бажання сформувати ринок так, щоб надати привілейовану позицію певним акторам. На відміну від економічного націоналізму, економічний патріотизм не обмежує резидентність об'єкт, що відносяться до "patrie" (вітчизняного бізнесу), бо привілей стосуються як наднаціонального, так і субнаціонального рівнів економічних агентів.

Ще у 2004 році у Франції у звіті Гріньона ("The Grignon Report") рекомендувалося для впровадження французьким урядовцям політики так званого "Європейського нео-колбертизму" задля реформування французької дирижистської промислової політики на європейському рівні, що дало б змогу відповідати викликам глобалізації, процесам деіндустріалізації і деглобалізації. Водночас економічний патріотизм розуміється не як своєрідний французький феномен, але як більш широка тенденція сучасних розвинених економік. Економічний патріотизм виходить далеко за межі "промислового патріотизму" (який свого часу широко впроваджувався як в США, так і у Франції), і в сучасній економічній політиці розвинених країн має більш широке політично-економічне значення через стійкі протиріччя, що виникли в капіталізмі XXI століття.

Запропонована порівняльна характеристика понять "економічний націоналізм" та "економічний патріотизм" ставить за мету осучаснення економічного націоналізму його новітньою версією — економічного патріотизму — з виокремленням їхніх спільних та відмінних ознак (табл. 1).

Таким чином, проведений аналіз змістовного наповнення "економічного націоналізму" та "економічного патріотизму" за багатьма класифікаційними ознаками дозволяє констатувати високий потенціал солідаризації цих категорій. Попри те, що в наукових колах ці поняття розглядаються в розриві, ми можемо зробити крок до їхнього синтезу. Підтримка і сприяння і в першому, і в другому випадку виступають основними меседжами. Але якщо за економічного націоналізму мотиваційними передумовами застосування відповідної політики були боротьба за краще становище країни у світовій економічній системі та забезпечення національного розширеного відтворення, за економічного патріотизму фундаментальними цілями виступають відновлення економічного зростання (ЄС) або розвиток експансійного потенціалу (США, КНР). І інструменти впливу для цього обираються відповідні, з врахування потреб і викликів часу. Таким чином, економічний патріотизм стає менш

Таблиця 1. Порівняльна характеристика понять "економічний націоналізм" та "економічний патріотизм"

Критерій класифікації	Економічний націоналізм	Економічний патріотизм
Договірні опоненти	Фритредери	Фритредери
Головний месидж	Підтримка, сприяння	Підтримка, сприяння
Демонстрації фактори актуалізації	Екзогенні	Ендогенні під впливом екзогенних «обурювачів»
Мотивація	Боротьба за краще становище країни у світовій економічній системі, забезпечення національного розширеного відтворення	Відновлення економічного зростання (ЄС); відновлення експансіонного потенціалу (США; КНР)
Глобальний орієнтир	Економічний розвиток; розширення економічного впливу на світових ринках	Економічне зростання
Умова реалізації	Заборона на рух капіталу, товарів, робочої сили	Вільний рух капіталу, товарів та робочої сили
Цілі	Стимулювання економічного розвитку шляхом підтримки найбільш високотехнологічних на той час виробництв (за часів промислової революції акцент був зроблений на стимулювання індустріального розвитку)	Стимулювання економічного розвитку та економічної активності шляхом підтримки вітчизняного виробництва безвідносно до ступеня його інноваційності та приналежності до певного технологічного укладу
Домінуюча цілепокладальна характеристика	Національні інтереси країни	Національні інтереси країни
Характер інституцій	Екстрактивні	Інклюзивні
Поведінка сил держави	Жорстка сила	М'яка сила, розумна сила
Специфічний інструмент	Економічна агресія, економічна війна	Регіональні торговельні угоди
Суб'єкт реалізації	Держава	Регіональне об'єднання
Інституція реалізації	Регуляція	Держава
Застосовуваний вид економічної експансії	Товарна експансія (збільшену дієву систему прибутку, здатність створювати злежеру кризу до прийняття економічних і політичних рішень, які суперечать її національним інтересам і послужать інтересам країни-адресанта політики економічного націоналізму); активна фінансова експансія (фактично знайшов можливість економіки, а через неї і суверенітет країни-об'єкта впливу країни-адресанта політики економічного націоналізму); активна трудова експансія за козольного періоду (виконання країни-адресанта політики економічного націоналізму шляхом дифузії капіталу іноземцями, що передбачає довіру на політичне місце проживання; організовані на підтримку експансії і політики інової країни інтересами країни-адресанта політики економічного націоналізму)	Модифікований механізм товарної експансії (через стимулювання експансії зарубіжних ринків товариш транснаціонального походження, додана вартість від створення яких осідає в країні-походження ТНК та країни-адресанта політики економічного націоналізму); пасивна фінансова експансія (створення можливості впливу з боку країни-адресанта політики економічного націоналізму, не використовуючи безпосереднього управління); експортне тік (боржована зобов'язаність); пасивна трудова експансія (повільне паювання ринку праці країни-адресанта політики економічного націоналізму робітниками інової країни, які прибувають туди на заробітки, не завжди використовуються для збільшення залежності інової країни, частіше — для поліпшення статусу класної економіки і соціального клімату в країні).
Зв'язок з економічним циклом	Проциклічний	Контрциклічний
Зв'язок з глобальними цілями розвитку	Національно орієнтований	Національно-орієнтований, але такий, що враховує глобальний порядок денний (врахування екологічного імперативу; відстоювання соціальної справедливості)
Рівень продуктування політики	Національна	Національна Комунарна
Зв'язок з цілями комплексної економічної політики	Стратегічний захист довгострокових національних економічних інтересів	Тактичний захист короткострокових національних економічних інтересів; стратегічний захист довгострокових національних економічних інтересів (у випадку економічного патріотизму інструментальних об'єктів)
Зв'язок з цілями макроекономічної політики	Досягнення позитивного торговельного балансу	Зменшення бюджетного дефіциту; створення робочих місць; заохочення притоку ІІІ
Споглядання	Протекціонізм	Селективний протекціонізм; лібералізм; неопротекціонізм
Інституційно-архитектурна політика	Інструментарні реалізації	Інструментарні реалізації
Сфера реалізації на вільному ринку	Обмежений тарифним захистом; не виключає застосування економічних санкцій; в окремих випадках супроводжується використанням важелів економічної агресії	Гнучкий залежно від об'єкта стимулювання; не передбачає застосування економічних санкцій
Природа продуктування цілей	Зовнішня торгівля; структура економіки	Структура економіки; внутрішня економічна активність (через використання потенціалу вітчизняного попиту та стимулювання розвитку національної індустрії)
Засоби реалізації	Захисний	Захисний (у випадку консервативного економічного патріотизму); експансіонний (у випадку ліберального економічного патріотизму)
Рівень реалізації	Здбільшого інструментами економічної дипломатії	Здбільшого інструментами комерційної дипломатії
Результативність об'єкта підтримки	Національний	Наднаціональний Регіональний Національний Субнаціональний
Природа державних інтересів	Економічно-орієнтоване	Економічно та соціально-орієнтоване
Відомі реалізації ініціативних процесів	Держава виступає активним актором у визначенні пріоритетів розвитку	Держава виступає суб'єктом, що вимушений відповісти на виклики, породжені з-зовні (за класичного економічного міждержавного діалогу та реагує на умови наднаціонального регулювання, але й виступає активним актором у визначенні пріоритетів розвитку (за ліберального економічного патріотизму)
Специфічна інтегрованість	Висока	Висока (США); Поміркова (ЄС)
Екзогенна відновлюваність	Неадаптивний по відношенню до конкуренції	Адаптивний по відношенню до конкуренції
	Нехтування інтересів ринку	Компроміс між інтересами держави та ринку
	Не провадена	Набуває однієї з центрових ознак
	Відсутня	Присутня

Джерело: укладено В.Г. Панченком.

агресивний, менш експансійний за своїм походженням, ніж економічний націоналізм. Хоча домінантою цілепокладання і у першому, і у другому випадку виступають саме національні економічні інтереси, в епоху транснаціоналізації світового господарства, модифікації конкуренції в суперництво на багатонаціональній арені зміщуються самі уявлення про національну приналежність капіталу, навичок, технологій, знань, що не може не впливати на ерозію приналежності до власне "національного". Це не могло не позначитись на потенціалі так званої "сили" держави. Якщо за економічного націоналізму саме жорстка сила визначала місце країни на світовій арені, за економічного патріотизму використовуються елементи "м'якої" або "розумної" сили. Подібні зрушення визначають і запит на заміну екстрактивних інститутів інститутами інклюзивними, які уможливають соціальну інклюзію.

Економічна агресія та війна як специфічний інструмент політики економічного націоналізму відійшов у минуле, натомість замінившись більш гнучкими інструментами відстоювання своїх торгових та комерційних інтересів на кшталт регіональних торговельних угод (РТУ). РТУ, за їхньою правовою природою, є винятковими преференційними торговельними угодами між країнами, що їх підписали, а тому стає очевидним прагнення бути першим у укладанні угод на нових ринках, що гарантує дотримання примату власних інтересів над іншими [1, с. 431]. Така інтерпретація РТУ дозволяє припустити його виняткову роль у досягненні економічної безпеки країни, а отже, виправдовує його як інструмент політики економічного патріотизму.

Самим фактом свого існування РТУ можуть підвищити попит на протекціонізм як чи не основний інструмент економічного патріотизму всередині країни. Процес регіональної інтеграції шляхом лібералізації торгівлі на внутрішньому ринку позитивно впливає на деякі індустрії та безумовно негативно на інші, отже, галузі промисловості, які не отримали переваг від вільної торгівлі в регіоні, можуть вдаватись до реалізації інструментів протекціонізму в якості компенсації. Як наслідок, незадовільне економічне становище та втрата конкурентоздатності окремих галузей, постраждалих внаслідок реалізації заasad регіональної інтеграції, можуть спровокувати більш гнучке реагування торговельних відомств на прояви протекціонізму. Фактично в період несприятливих ситуацій та економічної кризи постраждали галузі промисловості звичайно прагнуть протекціонізму, а в більш загальному сенсі — підтримки уряду — більш виражено, ніж в інших випадках [1, с. 440]. Окреслений приклад з адаптацією РТУ візуалізує чи не найвизначнішу відмінність між двома політиками. Якщо за економічного націоналізму суб'єктом його реалізації виступала виключно держава, то вже за економічного патріотизму ним може виступати інтеграційне об'єднання. І, як наслідок, рівень продукування політики може змінюватись від національного до комунітарного (у випадку інтеграційного об'єднання). Таке спостереження вкотре наголошує на модифікації приналежності до "національного". Більше того, змінюються й важелі впливу: регуляція, яка була витіснена ліберальною дерегуляцією (водночас за умови збереження цілого каркасу міжнародних інституцій, що, тим не менше, регулювали міжнародні економічні відносини), при адаптації політики економічного патріотизму заміщується так званою селективною ререгуляцією.

Втім, політика економічного націоналізму завжди була орієнтована на стратегічний захист довгострокових національних економічних інтересів. В той час, як політика економічного націоналізму частіше обслуговує саме тактичний захист короткострокових національних економічних інтересів, хоча у випадку застосування політики економічного патріотизму на рівні інтеграційних об'єднань (наприклад, ЄС) здатна демонструвати далекоглядність (визнання необхідності застосування нових інтеграційних форм в ЄС, наприклад, шляхом створення Фіскального Союзу, Банківського Союзу, Бюджетний Союз).

Аналізуючи економічний націоналізм та економічний патріотизм з точки зору природи державних інтервенцій, слід відзначити, що в першому випадку держава виступає активним актором у визначенні пріоритетів розвитку, тоді як у другому — держава виступає суб'єктом, що вимушений відповідати на виклики, породжені з-зовні (за класичного економічного патріотизму). Водночас за ліберального економічного патріотизму, держава позиціонується як суб'єкт, який не лише віддзеркалює в своїй політиці існуючі реалії міждержавного діалогу та реагує на умови наднаціонального регулювання, але й виступає активним актором у визначенні пріоритетів розвитку.

Окреслене дозволяє констатувати модифікацію на прямих пріоритизації секторів економіки та їх свідомого розвитку дихотомними засобами "стимулювання — експансія" або "протекціонізм — вільний ринок". Економічний патріотизм став новою версією економічного націоналізму, замінивши протекціонізм як основний інструмент зовнішньоекономічної політики на більш широкий інструментарій впливу — неопротекціонізм. Анонсовані в макроекономічній політиці як розвинених країн, так і тих, що розвиваються, заходи щодо стимулювання економічного розвитку на тлі рецесійних тенденцій в світовій економіці підпадають під поняття "неопротекціонізму".

На відміну від "класичного" протекціонізму, що використовувався в політиці економічного націоналізму, спрямованого на захист національних виробників, окремих галузей економіки, залежно від їхньої значущості і політичної сили зацікавлених кіл, неопротекціонізм як інструмент економічного патріотизму має в своєму арсеналі інструментарій, що стає реакцією на нові виклики "нової норми" світової економіки. В оновленому вигляді, змінюється акцент у самому цілепокладанні: не стільки захищеність від іноземної конкуренції у своїй країні, скільки стимулювання економічної активності у відповідь на скорочення сукупного попиту ставиться в обов'язок останньому. Таким чином, саме цілі відстоювання економічного суверенітету (для країн, що розвиваються) або боротьба за збереження (для розвинених країн) чи поширення економічного впливу (для країн, що розвиваються) стають домінантами трансформації класичного протекціонізму в неопротекціонізм.

Якщо економічний націоналізм зразка кінця ХІХ — початку ХХ століття носив здебільшого проциклічний характер (чому сприяли великі хвилі протекціонізму), то економічний патріотизм сам по собі уособив потреби в антициклічному регулюванні та впорядкуванні процесів, що виходили з-під контролю урядів під впливом так званих провалів глобалізації. Національно-орієнтований вектор економічного націоналізму доповнюється глобальною домінантою порядку денного, який визначає фундаментальні засади міждержавного діалогу зразку ХХІ століття, а саме врахування екологічного імперативу і відстоювання соціальної інклюзивності.

Змінюється і вид застосовуваної економічної експансії. Якщо за політики економічного націоналізму домінувала товарна експансія (що забезпечувала дієву систему примусу, здатність спонукати залежну країну до прийняття економічних і політичних рішень, які суперечать її національним інтересам і послуговують інтересам країни-експансіоніста), активна фінансова експансія (що фактично знищує незалежність економіки, а через це і суверенітет країни-об'єкта впливу країни-адаптанта політики економічного націоналізму) та активна трудова експансія (так відбувалось за колоніального періоду, коли ініціювалось наповнення країни-адаптанта політики економічного націоналізму низько кваліфікованими іноземцями, що переїжджають до неї на постійне місце проживання; такі дії були спрямовані на підпорядкування економіки і політики іншої країни інтересам країни-адаптанта політики економічного націоналізму), то вже за політики економічного патріотизму використовують-

ся модифіковані механізми товарної експансії (через стимулювання експансії зарубіжних ринків товарами транснаціонального походження, додана вартість від створення яких осідає в країні-походження ТНК та країні-адаптанті політики економічного націоналізму), пасивної фінансової експансії (створює можливість впливу з боку країни-адаптанта політики економічного патріотизму, не використовуючи безпосереднього управління; використовує тиск борговими зобов'язаннями), а також пасивної трудової експансії (повільне наповнення ринку праці країни-адаптанта політики економічного патріотизму робітниками іншої країни, які прибувають лише на заробітки; не завжди використовується для збільшення залежності іншої країни, частіше — для поліпшення стану власної економіки і соціального клімату в країні).

ВИСНОВОК

Спосіб реалізації економічного прориву залежить від історичного контексту та цілого комплексу вихідних даних, які не можливо продублювати десь ще. Впровадження в термінологічний оборот поняття "економічний патріотизм" дозволить синтезувати, а не зіштовхнути між собою фундаментальні інтенції націоналізму і лібералізму. Забезпечення держави інструментарієм задоволення нагальних потреб суспільства - виживання, безпеки, сталого розвитку — саме через статус цих потреб, характер необхідності, важливості та усвідомлення рангу їхньої "державності", дає підставу побачити національні інтереси країни як генетичну основу економічного націоналізму і лібералізму.

Економічний націоналізм та економічний патріотизм, серед іншого, об'єднує ще й те, що попри використовуваний прикметник "економічний", вони завжди виходили за межі регулювання економічних процесів, виступаючи відповіддю на "політичне замовлення" свого часу. ХХІ століття має чимало доказів на підтвердження висловленої тези. Немов реакція на усвідомлення неспроможності ринку встановити нову рівновагу в умовах розбалансованої світової економіки та зростаючої конкуренції за крихти попиту в умовах скорочення обсягів світової торгівлі, затребуваним серед державних функціонерів стало використання елементів політики націоналізму в економіці.

Література:

1. Резнікова Н.В. Глобальна економічна взаємозалежність: сучасна парадигма та детермінанти модифікації: монографія / Н.В. Резнікова. — К.: Вид-во ТОВ "ВІСТКА", 2013. — 456 с.
2. Резнікова Н.В. Нова норма світової економіки: зміст та ключові ознаки глобальних ризиків в контексті незалежності / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 9. — С. 5—10.
3. Резнікова Н.В. Перспективи формування нових центрів економічного зростання в умовах нової норми світової економіки як прояв незалежності / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 11. — С. 5—9.
4. Sally R. Classical liberalism and international economic order: studies in theory and intellectual history / R. Sally. — London: Routledge, 1998. — 186 pp.
5. Gomes L. Foreign trade and the national economy: mercantilist and classical perspectives / L. Gomes. — Basingstoke: Macmillan, 1987. — 323 pp.
6. Clift B. Economic patriotism: reinventing control over open markets / B. Clift, C. Woll // Journal of European Public Policy. — 2012. — Vol. 19 (3). — P. 307—323.
7. Довгаль Е.А. Протекціонізм и фритредерство: еволюция от противостояния к компромиссу / Е.А. Довгаль // Вісн. Харк. держ. екон. ун-ту. — X., 2001. — № 3 (19). — С. 26—28.
8. Довгаль О.А. Економічний протекціонізм: аналіз світового досвіду / О.А. Довгаль // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. — Економічна серія. — Харків, 2002. — № 564. — С. 220—222.

9. Довгаль О.А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології): монографія / О.А. Довгаль; Нар. укр. акад. — X.: Вид-во НУА, 2004. — 320 с.

10. Панченко В. Хто такі "економічні націоналісти" в Україні? [Електронний ресурс] / В. Панченко, Н. Резнікова // CMD-Ukraine. — 2017. — Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/hto-taki-ekonomichni-nacionalisty-v-ukrayini>.

11. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: політика: підручник / А.С. Філіпенко. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. — 431 с.

12. Gilpin R. Global Political Economy / R. Gilpin. — Princeton: Princeton University Press, 2001. — 174 p.

13. Gilpin R. Political Economy of International Relations / R. Gilpin. — Princeton: Princeton University Press, 1987. — P. 72—80.

14. Heilperin M. Studies in Economic Nationalism / M. Heilperin. — Geneva: Publications de L'Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales, 1980. — No. 35. — 228 p.

References:

1. Reznikova, N. (2013), Hlobal'na ekonomichna vzaiemozalezhnist': suchasna paradyhma ta determinanty modyfikatsii [Global economic interdependence: modern paradigm and determinants modification], VISTKA, Kyiv, Ukraine.
2. Reznikova, N. and Ivaschenko, O. (2017), A New World Economy: Content and Key Signs of Global Risks in the Context of Independence, Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 9, pp. 5—10.
3. Reznikova, N. and Ivaschenko, O. (2017), Prospects for the formation of new centers of economic growth under the new norm of the world economy as a manifestation of neo-independence, Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 11, pp. 5—9.
4. Sally, R. (1998), Classical liberalism and international economic order: studies in theory and intellectual history, Routledge, London, UK.
5. Gomes, L. (1987), Foreign trade and the national economy: mercantilist and classical perspectives, Macmillan, Basingstoke, UK.
6. Clift, B. and Woll, C. (2012), "Economic patriotism: reinventing control over open markets", Journal of European Public Policy, vol. 19 (3), pp. 307—323.
7. Dovhal', E. (2001), "Protectionism and free trade: the evolution from confrontation to compromise", Vynk Khar'kivs'koho derzhavnoho ekonomichnoho universytetu, no. 3 (19), pp. 26—28.
8. Dovhal', E. (2002), "Economic protectionism: analysis of the world experience", Visnyk Khar'kivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina, Ekonomichna serii, no. 564, pp. 220—222.
9. Dovhal', E. (2004), Protektsionizm i liberalizm u protsesi hlobalizatsii svitovoi ekonomiky (Pytannia teorii i metodologii) [Protectionism and liberalism in the globalization of the world economy (theory and methodology)], Vydavnytstvo NUA, Kharkiv, Ukraine.
10. Filipenko, A.S. (2015), Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: polityka [International economic relations: policy], VPTs "Kyivs'kyj universytet", Kyiv, Ukraine.
11. Panchenko, V. and Reznikova, N. (2017), "Who are the "economic nationalists" in Ukraine?", CMD-Ukraine, [Online], available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/hto-taki-ekonomichni-nacionalisty-v-ukrayini> (Accessed 1 July 2017).
12. Gilpin, R. (1987), Political Economy of International Relations, Princeton University Press, Princeton, USA.
13. Gilpin, R. (2001), Global Political Economy, Princeton University Press, Princeton, USA.
14. Heilperin, M. (1980), Studies in Economic Nationalism. Publications de L'Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales, Geneva, Switzerland.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2017 р.